

טל אמיתי-לביא, "ירוק בחוץ, אדום בפנים" / נעה רז מלמד

אַרְבְּעָה שׁוֹחָחוּ עַל הָאָרֶן.

אַחַד הַגְּדִיר אוֹתוֹ לְפִי הַסּוּג, הַמִּין וְהַזֶּן.

אַחַד עָמַד עַל מַגְרָעוֹתָיו בְּתַעֲשִׂיית הַקָּרְשִׁים.

אַחַד צִטֵּט שִׁירִים עַל אֲרָנִים בְּכָל מִינֵי שְׁפוֹת.

אַחַד הִפָּה שֶׁרֶשׁ, הוֹשִׁיט עֲנָפִים וְרֶשֶׁשׁ.

(דן פגיס)

כבר משם התערוכה "ירוק בחוץ, אדום בפנים", מבצבים הפער והדמיון שבין העולם וייצוגו. חידת הילדים המבודחת, שהתשובה עליה כה ברורה, מתייחסת כמובן לצבעי האבטיח האופייניים, אולם בהקשר זה שם התערוכה מעלה מיד מחשבה על האדום והירוק כצבעים משלימים בתורת הצבע ועל אופן שימושם בסמיכות כטכניקה להעצמה והחרפה זה של זה.

לעוקבים אחרי עבודותיה המאוחרות של טל אמיתי-לביא מזומנת הפתעה. את השחור והלבן הנזיריים מחליפה כעת צבעוניות טרייה ורעננה. לכאורה, העולם שאליו מתייחסת התערוכה הוא עולם הטבע - עצים, יער, אבטיחים, בנות, פרחים - אך רק לכאורה. הקומפוזיציות הבונות את שתי העבודות המרכזיות בתערוכה, הינן גרידים נוקשים עם מקצב קבוע. אלו שתי תמונות יער - יער אורנים - אך אין אלו יערות קק"ל, וגם אין בהם דבר מיערות הגשם או היער השחור. אין בהם אפלה, מסתורין או אפשרות כלשהי ללכת לאיבוד. אלה יערות שתורבתו והסתגנו עד להיותם דגם, גובלן, זיכרון. זיכרון של מה? יער? רקמה? שטיח? תמונה?

באחת העבודות יוצרת אמיתי-לביא ציור גדול ממדים, מפורק לנקודות צבע כמעט כציור פוינטליסטי או מפוקסל. נקודות הצבע עשויות מגומיות ואקום שקופות שלתוכן הוכנס צבע אקריליק. בעבודה מרוכזת וקפדנית בונה האמנית את העצים תוך התייחסות לאשליות עומק, כגון הסתרה, הקטנה והבהרה. הציור מזדהר לרגע כציור פרספקטיבי, אך מיד מושטח בשל הדגם החוזר המופיע על פני המצע. הצופה נע בין האשליה הרגעית, הקוראת להיכנס פנימה, ובין הרגע שבו הוא נפלט אל פני השטח - החוצה. רנסנס? מודרניזם? פופ? בפנים-בחוץ, בחוץ-בפנים. העין משוטטת על פני השטח, על החוץ, ונידונה, כמשה רבינו, לראות מנגד, לא להיכנס פנימה, כגושי הצבע הכלואים מתחת לגומי השקוף.

עבודת יער אחרת עשויה קומפוזיציה סדרתית של עצי ריח לבישום מכוניות. לפנינו נגלית דוגמה מרהיבה על הקיר, שבה נטועים העצים האחידים במקומם, זקופים ומאזנים, נוגעים זה בזה בסדר של דפוס צבעוני, המשתנה משורה לשורה. מריח השרף והאורן נותר הריח הסינטטי, שנועד, במאבק פאתטי, להרחיק את ריח עשן המכוניות או הסיגריות. זהו יער-עיר, עיר-יער. האורבני המתורבת דחק לחלוטין את הפרא הטבעי.

העץ, שהוא ישות מרובת כיוונים ופרטים, שימש כבר אצל מונדריאן כאמצעי להפשטה וצמצום עד להסתפקות באורך וברוחב. מונדריאן החל את דרכו האמנותית מהתבוננות בעץ ממשי - עצי תות ותפוח. אמיתי-לביא כבר אינה מתבוננת בעץ. זהו אובייקט רדי-מייד, חפץ, שהופך אצלה לאמצעי צבעוני ורעיוני. הוא נושא בגאווה על צמרתו את שם המוצר: "עץ ריח" (בדומה לחתימת בעל מפעל הסינטריה שאותה חתם דושאן על עבודתו "המזרקה"). בבסיס גזעו, בשורש, מוטבע ייחודו - שם ריחו המיוחד: "תפוח ירוק",

"לימון", "קוקוס" או "עור" (כטעמיו הייחודיים של "מרק הקמפבל" מאת וורהול, הנגלים מתוך האנונימיות הסדרתית).

בעבודה אחרת, "בלאק פורסט", יוצרת אמיתי-לביא דיפטיך משני סוגי ריח, שהמשותף להם הוא הצבע השחור. העבודה הכהה וחמורת הסבר בנויה מקומפוזיציה שמקורה דתי, אולם בהצבת עצי הריח השונים זה מול זה יש גם אירוניה ושעשוע. שם היצירה שולח אותנו הרחק לאתר התיירות הפופולרי בגרמניה, על גבול שווייץ וצרפת, מקום מפלט מהקיץ הדביק והחם שלנו.

מהרצפה מבצבים ראשי אבטיח. אלו העתקים מדויקים של כדורי משחק מגומי המתחפשים לאבטיח בעל פרצוף. ה"אבטיחים", מעין שאריות של משחקי ילדות, מופיעים ברמות שונות של נפיחות. הם "מפונצ'רים" ומקובעים בזמן שלאחר גדולתם: "יצא להם האוויר". האובייקט הזניח הזה, שנראה במבט ראשון כרדי-מייד, הוא תוצאה של יציקה מוקפדת ועליה ציור ריאליסטי בעל גווני גוונים של קליפת האבטיח, או בעצם קליפת כדור הגומי שהתחפש לאבטיח. דימוי זה מתייחס לדלעת מ"ליל כל הקדושים". על פי מסורת חג זו, העיניים, האף והפה חתוכים ומאפשרים הצצה פנימה, אל התוך. אולם כאן חורי הפנים מצוירים על פני כדור האבטיח, ועל כן אשלייתיים. שוב נותרנו בחוץ עם הקליפה השלמה והירוקה. האדום, העסיסי, הרטוב, החי, נשאר בגדר הבטחה.

ההכפלה וההכלה, שבהן דימוי או מושג עוטף את עצמו ומתקפל אל תוך עצמו או משתכפל כבחדר מראות, שבים וצצים ביצירתה של אמיתי-לביא. העבודה "בבושקה" מאמצע שנות ה-90, שמוצגת בתערוכה, מלמדת שכבר בשלב מוקדם ביצירתה נושא זה תפס מקום חשוב ונבחן באופנים ובמופעים מגוונים.

העבודה "בבושקה" נראית אף היא כרדי-מייד, אך זהו ציור מוקפד ומדויק של מצבור מודעות בעיצוב זול (פשקווילים) של עיריית בני-ברק. המודעה מזהירה לבל ייתלו מודעות בניגוד לחוק ("מודעה זו הודבקה על מודעה שהודבקה בניגוד לחוק", נוסח המודעה). אמיתי-לביא מציירת את המודעות, כשהן מודבקות זו על גבי זו כאזהרה שאיבדה מכוחה. העתיד והעבר מלפנים זה את זה כאורבורוס, הנחש הבולע את זנבו.

גם מהתצלום היחיד בתערוכה, המכונה אף הוא "בבושקה", עולה השאלה, מה משקף את מה או מה קודם למה, מהו המקור ומהו ההעתק. הצילום צולם בחלל ציבורי - חדר מדרגות או מסדרון. על הרצפה נראית ואזה מעוטרת בוורד גדול, ובתוכה זר ורדים שופע בגווני אדום-כתום. על הקיר מאחוריה תלוי תצלום של ואזה ובתוכה זר פרחים שופע בפרחים מגוונים שחלקם נבולים. האגרטל בתצלום שבתוך הצילום, מוצב על גבי בסיס אבן עגול (המאזכר בצבעוניות ובטקסטורה שלו את דימוי האבטיח), ועליו מונחים שלושה תפוחים ונשורת מאחד הפרחים. ממש כבציורי הטבע דומם, מופיעים התפוחים והפרח הנובל כביטוי ואינטס. כל השפע הזה מוצג בתצלום על רקע קצה יער ופרחים. מהי האבן עליה ניצב האגרטל? מצבה? אתר הנצחה? במבט נוסף מתבהר שהתצלום הוא למעשה פאזל שהורכב, הודבק וצולם. פוטנציאל הפירוק וההחזרה לחלקים, לשברים, לפירורים, נותר כאיום.

"ירוק בחוץ אדום בפנים" היא תערוכה מושגית המעלה סוגיות על טעם ואסתטיקה, על מחוזות של זיכרון, על מציאות וייצוג, על מקור והעתק, אולם זוהי גם תערוכה של אמנית בעלת מלאכה, פועלת חרוצה המציירת, מצלמת, מפסלת, יוצקת ומדביקה. תערוכה על עבודת כפיים עמלנית ומאומצת, על דיוק וקפדנות, על יכולת בריאה יש מאין ויש מיש. נוסף לכך זו תערוכה שיש בה קריצה ושעשוע, פיתוי והתגרות. פני האבטיחים מתבוננים ביערות שעל הקירות כמבקרי האמנות בציוריו של דומייה (Daumier), ואילו הבנות, יצוקות ומצוירות בריאליזם דקדקני, מופיעות האחת כנשל והאחרת מזקפת מתוך קליפתה כאומרת לצופה (ככתוב בבקבוק ב"אליסה בארץ הפלאות"): "אכול אותי".